

Enflasyonun Eşitsiz Yükü: Türkiye’deki Gelir Grupları Üzerine Bir İnceleme (2005-2023)

Özet

Gelir eşitsizliği ve enflasyon, ekonomik istikrar ve sosyal refah üzerinde önemli etkileri olan iki makroekonomik olgudur. Enflasyon satın alma gücünü aşındırırken, etkileri farklı gelir grupları arasında farklılık gösterir. Sabit gelirli bireyler, özellikle emekliler ve sosyal transfer alıcıları, enflasyona karşı daha savunmasızken, sermaye geliri olanlar bu kayıpları daha kolay telafi edebilir. Bu dinamikleri anlamak, gelir dağılımını iyileştirmek için etkili ekonomi politikaları tasarlamak açısından hayati önem taşımaktadır. Bu çalışma, 2005 ile 2023 yılları arasında Türkiye’de enflasyonun farklı gelir türleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Analiz, TÜİK tarafından yayınlanan resmi enflasyon verileri ve gelir dağılımı istatistiklerine dayanmaktadır. Ücretliler, emekliler, sosyal transfer alıcıları ile gayrimenkul ve finansal varlıklardan gelir elde eden bireylerin yaşadığı kayıpları değerlendirmek için reel gelir hesaplamaları kullanılmıştır. Gelir grupları arasındaki farklar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bulgular, reel gelir kayıplarının tüm grupları etkilediğini, ancak sabit gelirli bireylerin en önemli kayıpları yaşadığını ortaya koymaktadır. Emekliler ve sosyal transfer alıcıları en yüksek düşüşü yaşarken, ücretliler ve sermaye geliri elde edenler nispeten daha az etkilenmektedir. Bu sonuçlar, savunmasız grupları enflasyondan korumak için enflasyona endeksli emekli maaşı ayarlamaları ve sermaye kazançları üzerinde daha adil bir vergilendirme sistemi gibi politika önlemlerine duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

The Unequal Burden of Inflation: A Study on Income Groups in Türkiye (2005-2023)

Abstract

Income inequality and inflation are two macroeconomic phenomena with significant impacts on economic stability and social welfare. While inflation erodes purchasing power, its effects vary across different income groups. Fixed-income individuals, particularly retirees and social transfer recipients, are more vulnerable to inflation, whereas those with capital income can more easily compensate for these losses. Understanding these dynamics is crucial for designing effective economic policies to improve income distribution. This study examines the impact of inflation on different income types in Türkiye between 2005 and 2023. The analysis is based on official inflation data and income distribution statistics published by TÜİK. Real income calculations are used to assess the losses experienced by wage earners, retirees, social transfer recipients, and individuals earning income from real estate and financial assets. The differences among income groups are analyzed comparatively. The findings reveal that real income losses affect all groups, but fixed-income individuals experience the most significant losses. Retirees and social transfer recipients suffer the highest decline, whereas wage earners and those with capital income are relatively less affected. These results highlight the need for policy measures such as inflation-indexed pension adjustments and a more equitable taxation system on capital gains to protect vulnerable groups against inflation.

Research assistant Mustafa Ay (Selçuk University, Konya, Türkiye)

ORCID: 0000-0001-8635-6101 mustafa.ay@selcuk.edu.tr

Prof. Dr. Savaş Erdoğan (Selçuk University, Konya, Türkiye)

ORCID: 0000-0003-3252-3095 serdogan@selcuk.edu.tr

1 Giriş

Gelir eşitsizliği ve enflasyon, ekonomik performansın yanı sıra sosyal uyum üzerinde de belirleyici etkiler yaratabilen iki kritik makroekonomik olgudur. Gelir eşitsizliği, ekonomik kaynakların dağılımındaki adaletsizlikleri yansıtırken, enflasyon bireylerin satın alma gücünü eritir. Ancak, enflasyonun etkilerinin gelir grupları arasında eşit dağılmaması, mevcut eşitsizliklerin daha da derinleşmesine yol açmaktadır. Fiyatların artış gösterdiği dönemlerde, reel gelirin erimesi her birey için aynı hızda ve şekilde gerçekleşmez. Bazı haneler, enflasyonist baskılara karşı daha dirençli bir yapıya sahipken, özellikle sabit gelirli ya da transfer bazlı gelir elde eden haneler daha büyük bir mali kırılganlıkla karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye örneğinde olduğu gibi, birçok ekonomi, enflasyon yükünün orantısız bir şekilde emekliler, sosyal transfer alıcıları ve ücretli çalışanlar üzerinde yoğunlaştığını gözlemektedir. Öte yandan, sermaye geliri elde eden bireyler (örneğin gayrimenkul veya finansal yatırımlar yoluyla gelir sağlayanlar), enflasyonun olumsuz etkilerini hafifletme konusunda daha fazla imkana sahip olmaktadır. Bu asimetrik etki yalnızca gelir eşitsizliklerini daha da derinleştirmekle kalmaz, aynı zamanda ekonomik politikalara olan güveni zedeler ve adaletin sağlanması konusunda ciddi kaygılara yol açmaktadır.

Bu çalışma, 2005-2023 yılları arasında Türkiye’de enflasyonun dağıtımsal etkilerini incelemeyi ve farklı gelir gruplarının – ücretli çalışanlar, emekliler, sosyal transfer alıcıları ve sermaye geliri sahipleri – bu süreçten nasıl etkilendiğini ayrıntılı bir şekilde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan resmi enflasyon oranları ve gelir dağılımı verileri kullanılarak, bu gruplar arasındaki reel gelir değişimleri hesaplanmış ve enflasyonun her bir gelir grubuna etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, enflasyonun tüm gelir türlerini olumsuz etkilediğini, ancak sabit gelirli bireylerin (özellikle emekliler ve sosyal transfer alıcıları) en büyük reel gelir kayıplarına uğradığını göstermektedir. Diğer yandan, ücretli çalışanlar ve sermaye geliri elde eden bireylerin, enflasyona karşı nispeten daha dirençli olduğu gözlemlenmiştir.

Bu bulgular, enflasyonun eşitsiz dağılımını ele almak ve sosyal adaleti sağlamak adına, emeklilik maaşlarının enflasyon oranlarına göre ayarlanması ve sermaye geliri üzerinden daha ilerici vergilendirme politikalarının uygulanması gibi hedefli politika önerilerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Politika yapıcılar, enflasyonun yarattığı eşitsiz yükü dikkate alarak hem ekonomik istikrarı sağlamak hem de toplumsal adaleti pekiştirmek adına etkili adımlar atabilirler.

2 Kavramsal Çerçeve

Bir ulusal ekonomide, on binlerce mal ve hizmetin değeri ortak değer ölçüsü ile fiyata dönüştürüldükten sonra, ortaya çıkan fiyat topluluğuna fiyatlar genel düzeyi denmektedir (Erdoğan ve Tek, 2019). Ekonomide fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen sürekli artışlara ise enflasyon adı verilmektedir (Ünsal, 2005). Enflasyonun tanımından hareketle ekonomide fiyat artışlarının enflasyon olarak tanımlanabilmesi için iki koşul vardır. Birinci koşul, ekonomide meydana gelen fiyat artışlarının sadece bir malda değil fiyatlar genel seviyesinde artış gözlenmesi durumu iken ikinci koşul fiyatlarda meydana gelen artışlar anlık değil sürekli olmalıdır (Erdoğan ve Acar, 2021).

İnsanların elde ettiği gelir, sahip olduğu mallar ve servet araçsal olarak önemlidir (Ketenci, 2023). Aynı toprak parçasında yaşayan insanlara o ülkede kullanılan kaynaklar neticesinde elde edilen maddi gelirin dağıtılması ise gelir dağılımı kavramını ifade etmektedir. Gelirin dağıtımında eşitsizlik olmaması için ülkede üretilenlerden elde edilen gelir o ülkede yaşayan vatandaşlar arasında eşit bir şekilde paylaştırılmalıdır. Paylaşımada eşitsizliğin olması gelir dağılımının o ülkede yaşayan insanlar arasında adil bir şekilde bölüştürülmediği anlamına gelir (Sürücü vd., 2021). Toplam gelirin bireyler arasında çok büyük farklar olmadan dağılımı, toplumda sosyal adalet ve sosyal barış açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu çerçevede toplumsal refahın artması, kişisel gelirin adil dağılımına bağlı olmaktadır. Adil gelir dağılımı, tüketici birimleri arasında refah, ekonomik ve politik güç dengesi kurduğu ve çalışmadan yaşayan bir sosyal tabakanın oluşmasına meydan vermediği için sosyal barışın sağlanmasına katkı sunmaktadır (Aksu, 1993). Kişisel gelir dağılımının adil olması, yüksek gelirli sosyal tabakalardan düşük gelirli sosyal tabakalar lehine yapılacak gelir transferi ile mümkün olur. Marjinal fayda teorisine göre bir kişinin geliri ne derece artarsa o kişinin gelirinin son birimine attığı değer o derece az olacaktır. Bu sebeple yüksek gelirli sosyal tabakalarda düşük gelirli sosyal tabakalar lehine yapılan gelir transferleri toplumsal fayda ve refahı artırıcı yönde bir etkide bulunmaktadır. Nitekim; gelirin adil dağılımı toplumda fırsat eşitliğini ve iktisadi istikrarı sağlayıcı bir mekanizma olarak da ifade edilebilmektedir (Boratav, 1965).

Enflasyon ve gelir dağılımı, makroekonomik istikrarın sağlanması ve toplumsal refahın artırılması açısından temel öneme sahip iki kavramdır. Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artış olarak tanımlanan enflasyon, ekonomik aktörlerin satın alma gücünü doğrudan etkileyerek özellikle sabit gelirli kesimler üzerinde olumsuz sonuçlar doğurur. Gelir dağılımının adil olmaması durumunda ise enflasyonun etkileri daha da derinleşmekte, düşük gelirli bireyler yüksek gelirli gruplara kıyasla bu süreçte daha fazla zarar görmektedir. Bu bağlamda gelir ve servetin sadece bireylerin yaşam standardını belirleyen bir unsur olmadığı, aynı zamanda toplumsal dengelerin korunması açısından da araçsal bir işlev gördüğü görülmektedir.

Bir ekonomide, enflasyonun farklı gelir türleri üzerindeki etkisinin incelenmesi, sadece iktisadi eşitsizliklerin boyutunu anlamak açısından değil, aynı zamanda sosyal adaletin tesisi ve etkin politika önerilerinin geliştirilmesi açısından da kritik öneme sahiptir.

3 Veri ve Metodoloji

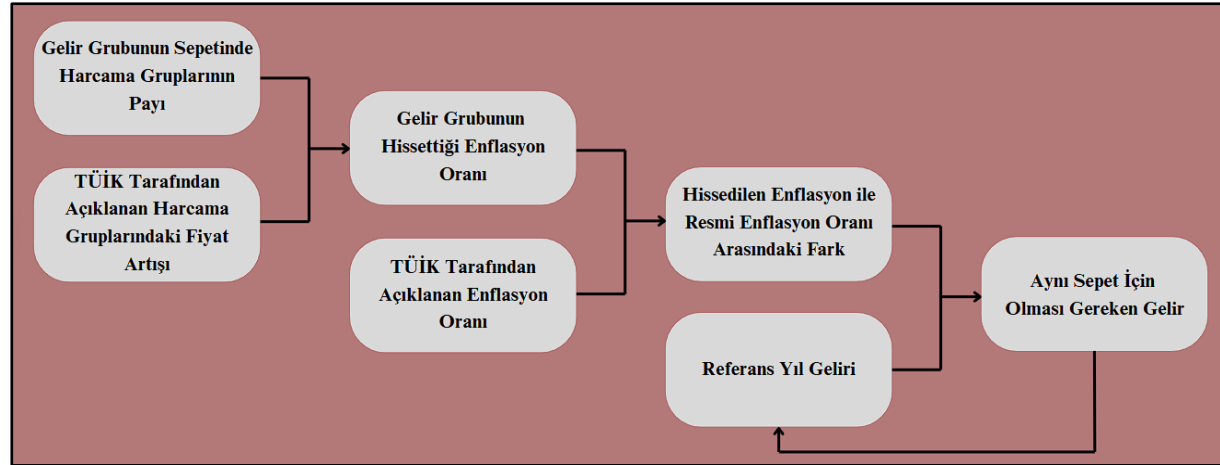
Çalışmada ekonomik göstergelerin hesaplanmasında kullanılan veriler TÜİK'ten temin edilmiştir. Bu veriler arasında, yıllık Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) oranları, TÜFE hesaplamalarında kullanılan mal sepetindeki harcama gruplarının ağırlıkları, kaynağına göre sınıflandırılmış yıllık hane halkı geliri verileri ve gelir türlerinin sepetindeki harcama gruplarının ağırlıkları yer almaktadır.

Enflasyonun heterojen etkilerini daha derinlemesine incelemek amacıyla, gelir sahipleri baskın gelir kaynaklarına göre beş ana kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler, Tablo 1'de detaylı olarak sunulmuştur.

Gelir Türü	Açıklama
Maaş, Ücret ve Yevmiye Geliri Elde Edenler	Bu grup, kamu veya özel sektörde bir işverene bağlı olarak çalışan bireyleri kapsar. Gelirlerini düzenli maaş, saatlik ücret ya da günlük yevmiye şeklinde elde ederler.
Müştebbis Geliri Elde Edenler	Kendi hesabına çalışan bireyler ile serbest meslek sahipleri bu grupta yer alır. Gelirleri genellikle ticaret, zanaatkarlık, tarım ya da hizmet faaliyetlerinden elde edilir.
Gayrimenkul ve Menkul Kıymet Geliri Elde Edenler	Bu grup, kira geliri, faiz, temettü (hisse senedi kar payı) ve benzeri sermaye gelirlerini elde eden bireylerden oluşur.
Emeklilik Geliri Elde Edenler	Yaşlılık, malullük ya da hizmet süresine bağlı olarak emekli olmuş bireyler bu gruba dâhildir. Gelirleri genellikle sabit olup kamu emeklilik sistemine veya özel emeklilik fonlarına dayanmaktadır.
Diğer Karşılıksız Gelir Elde Edenler	Devlet yardımları, sosyal transferler, aileden gelen destek gibi karşılıksız ve düzenli olmayan gelirleri kapsar. Sosyal politika açısından özel önem taşır.

Tablo 1. TÜİK Tarafından Belirlenen Gelir Kaynakları **Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Çalışmanın amacına yönelik gerçekleştirilecek işlemlerle ilgili olarak izlenecek yöntem ve prosedürler, Şekil 1'de bir taslak olarak sunulmuştur. Bu yol haritası, araştırmanın aşamalarını ve her bir aşamada yapılacak işlemleri sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır.

Şekil 1. Çalışma Taslağı

Bu kapsamda öncelikle gelir grubunun sepeti içerisinde harcama gruplarının payları ile TÜİK tarafından bu harcama gruplarına yönelik fiyat artışları ilişkilendirilerek değerlendirilen gelir grubunun hissettiği enflasyon oranı hesaplanmıştır:

$$TÜFE = \sum_{k=1}^{n=12} (\Delta P_k \times r_k)$$

Yukarıdaki denklemde (n) harcama gruplarının sayısını, (ΔP_k) o harcama grubundaki fiyat artışını, (r_k) ise o harcama grubunun sepet içerisindeki payını göstermektedir.

Bu hesaplama sonrasında elde edilen ve söz konusu gelir grubunun harcamaları çerçevesinde hesaplanan enflasyon oranı ile TÜİK tarafından açıklanan enflasyon oranları arasındaki fark $TÜFE_{fark}$ değişkeni olarak hesaplanmıştır:

$$TÜFE_{fark} = TÜFE_{resmi} - TÜFE_{hissedilen}$$

Sonrasında ilk yıl geliri 100 birim olarak varsayılarak fiyat artışlarına göre 2023 yılında ilk yıl bazlı gerçekleşecek reel gelir hesaplanmıştır. Aşağıdaki denklemde ilk yıl geliri (Y_0) referans alınarak $TÜFE_{fark}$ değeri üzerinden kümülatif gelir artışının hesaplanması formülize edilmiştir. Denklemde t ile ifade edilen değer 2020 ve 2021 yıllarını dışarıda tutarak 2006-2023 yılları arasındaki yıl sayısını belirtmektedir.

$$Y_t = Y_0 \times \prod_{k=1}^{t=16} (1 + TÜFE_{fark_k})$$

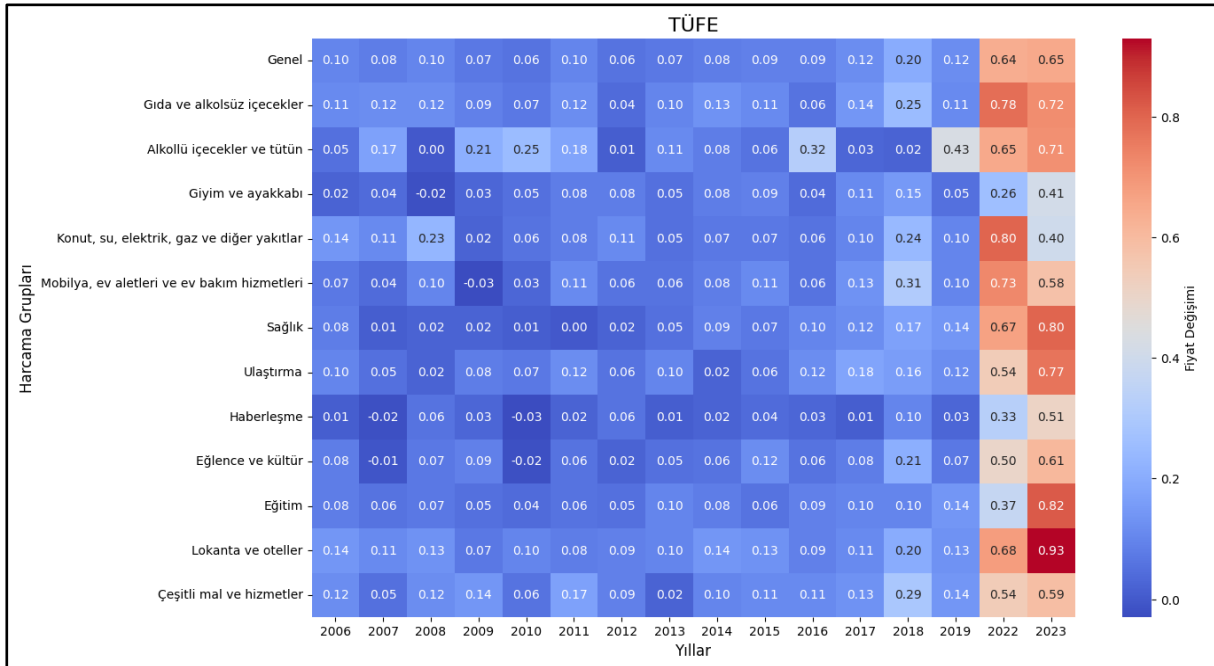
Bu artış oranları dikkate alınarak gelir türlerinin bu harcama gruplarına ayırdıkları paylar dikkate alınarak her bir gelir türünün karşı karşıya kaldığı enflasyon miktarı hesaplanarak bu enflasyon miktarlarının kümülatif değerlendirilmesi sonucu aynı sepet için elde etmesi gereken gelir miktarı belirtilmiştir.

4 Bulgular

Bu çalışmanın önceki bölümünde açıklanan metodolojik yaklaşımlar, her bir gelir türü özelinde titizlikle uygulanmış ve her bir gelir grubunun reel gelir kayıpları ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Ancak görselleştirme açısından, yalnızca maaş, ücret ve yevmiye geliri elde eden bireyler için sürecin tamamı grafiksel olarak sunulmuştur. Diğer gelir grupları içinse yalnızca son aşamada elde edilen gerekli gelir miktarları görsel olarak paylaşılmıştır. Bu çerçevede, beş ana gelir grubunun reel gelir kayıpları ve bu kayıpları karşılamak için gereken gelirdeki değişiklikler, her bir gelir grubuna ait olarak ayrı ayrı ele alınmıştır.

4.1 Maaş, Ücret ve Yevmiye Geliri Elde Edenlerin Reel Gelir Kaybı

Maaş, ücret ve yevmiye geliri elde eden bireylerin reel gelir kayıplarını daha iyi kavrayabilmek için, harcama gruplarına ilişkin TÜFE oranları ile bu gelir grubunun harcama alışkanlıklarındaki oranlar dikkate alınarak bir analiz yapılmıştır. İlk olarak, TÜİK tarafından açıklanan genel enflasyon oranları ve alt harcama gruplarındaki fiyat değişimleri değerlendirilmiştir. Ardından, bu gelir grubunun harcama sepetindeki her bir kalemin payı ve bunlara uygulanan fiyat artış oranları dikkate alınarak, bireylerin yaşadığı hissedilen enflasyon oranları hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar sonucunda, maaş, ücret ve yevmiye geliri elde eden bireylerin reel gelir kaybı belirlenmiş ve görsel verilerle desteklenmiştir. Son aşamada, bu bireylerin hissettikleri enflasyon oranları ile resmi veriler arasındaki farklar karşılaştırılarak, yaşanan gelir kaybının boyutu ortaya konmuştur.

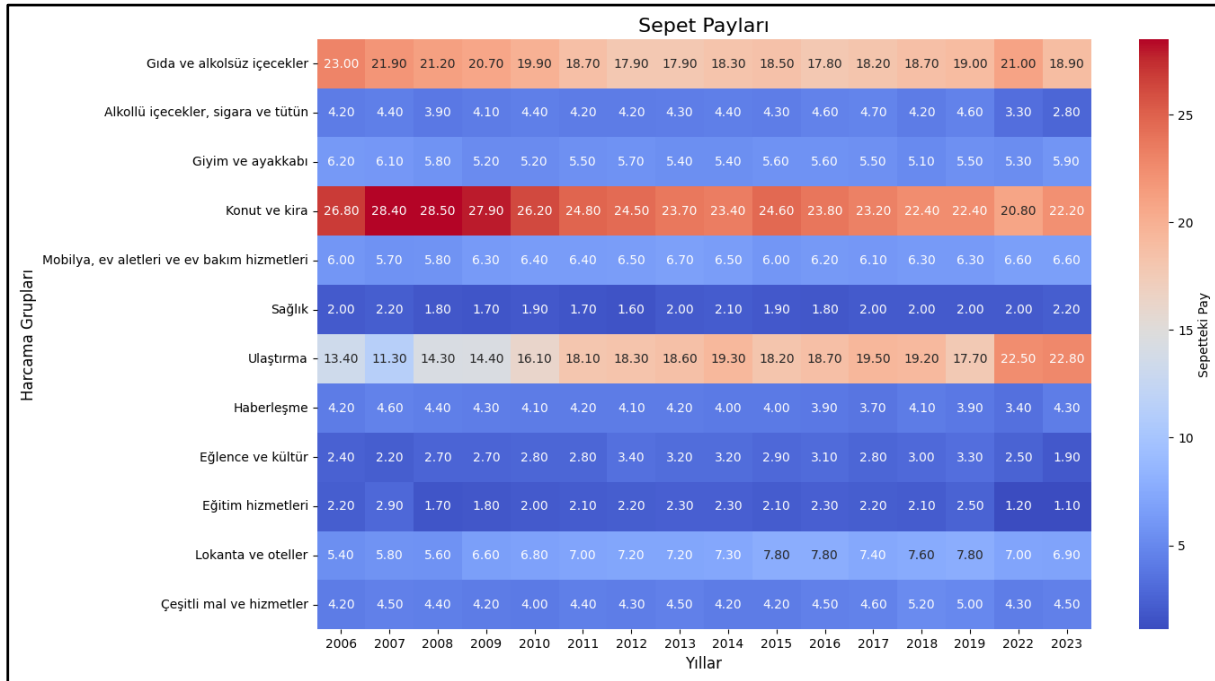

Şekil 2. Yıllara ve Harcama Gruplarına Göre TÜFE

Şekil 2’de, TÜİK tarafından açıklanan yıllık TÜFE verileri sunulmaktadır. Söz konusu diyagramda, en üst satırda genel TÜFE oranı, alt satırlarda ise harcama gruplarının sepetteki ağırlıkları göz önünde bulundurularak hesaplanan enflasyon oranları yer almaktadır. İncelenen dönemde, 2006-2016 yılları arasında genel enflasyon

oranı genellikle tek haneli seviyelerde seyretmiş, ancak 2018 yılında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. 2019 yılı itibarıyla bu artışın gerileyerek önceki seviyelere döndüğü gözlemlenmiştir. Ancak, özellikle 2020 yılından sonra COVID-19 pandemisinin tedarik zincirinde yarattığı aksaklıklar ve arz tarafındaki daralma, Türkiye’deki ekonomi yönetimindeki değişiklikler ve politikalarındaki istikrarsızlık ile birleşerek, enflasyon oranının 2022’de %64’e, 2023’de ise %65’e yükselmesine neden olmuştur.

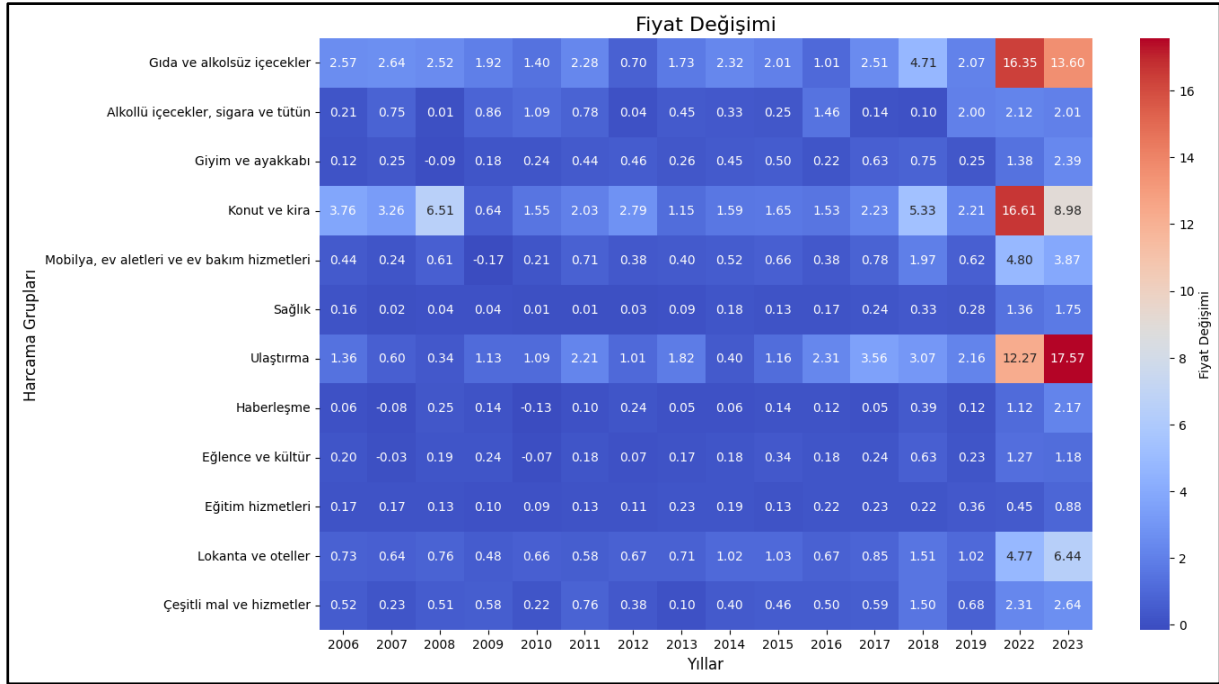
Alt harcama grupları incelendiğinde, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler ve tütün, lokanta ve oteller, sağlık, ulaştırma ile eğitim harcamalarının, enflasyon üzerinde belirleyici etkiler yaratan temel harcama kalemleri olduğu söylenebilir. Bu harcama gruplarının fiyat artışları ile genel enflasyon oranları arasındaki korelasyon değerlendirildiğinde, gıda ve alkolsüz içecekler harcamalarının %99,5 gibi yüksek bir korelasyona sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın, alkollü içecekler, sigara ve tütün harcamalarının enflasyon ile arasındaki korelasyon oranı %81 ile en düşük seviyede kalmaktadır. Bu bulgular, gıda harcamalarının enflasyon üzerindeki etkisinin belirleyici düzeyde olduğunu, alkollü içecekler, sigara ve tütün harcamalarının ise genel enflasyon üzerinde daha sınırlı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 3. Maaş, Ücret ve Yevmiye Geliri Elde Edenlerin Sepet Payları

Şekil 3’e ilişkin yapılan değerlendirmeye göre, gıda ve alkolsüz içecekler kategorisinin sepet içindeki payı, 2006 yılında %23,0 iken 2023 yılında %18,9’a gerilemiştir. Bu azalma, gıda harcamalarının toplam harcama içerisindeki görece öneminin azaldığını ve tüketicilerin harcamalarında gıda dışındaki kalemlere yönelmeye başladığını göstermektedir. Benzer şekilde, alkollü içecekler, sigara ve tütün kategorisinde de bir düşüş yaşanmış, 2006 yılında %4,2 olan pay 2023’te %2,8’e gerilemiştir. Bu değişim, sigara ve alkol tüketimindeki potansiyel azalmayı veya fiyat artışlarının bu ürünlere yönelik talep üzerindeki etkisini yansıtabilir. Giyim ve ayakkabı kategorisinde ise nispeten stabil bir seyir gözlemlenmektedir; 2006’daki %6,2’lik pay 2023’te %5,9 seviyelerinde kalmıştır. Konut ve kira harcamalarının payı, 2006 yılında %26,8 iken 2023 yılında %22,2’ye düşmüştür. Bu azalma, konut harcamalarının toplam harcamalar içindeki görece azalmasını ya da diğer harcama kalemlerinin artan önemini gösterebilir. Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri kategorisindeki pay ise 2006’da %6,0 iken 2023’te %6,6’ya yükselmiş, bu da bu kategorideki harcamaların arttığını ortaya koymaktadır. Sağlık harcamaları ise genel olarak sabit kalmış, 2006’daki %2,0’lik pay 2023’te %2,2 olmuştur, bu da sağlık harcamalarındaki istikrarlı seyrin bir göstergesidir. Ulaştırma kategorisinde dikkate değer bir artış yaşanmıştır; 2006’daki %13,4’lük pay 2023 yılında %22,8’e yükselmiştir. Bu artış, ulaşım maliyetlerinin yükselmesi ya da artan ulaşım ihtiyaçlarını yansıtır olabilir. Haberleşme kategorisi ise büyük ölçüde sabit kalmış; 2006’da %4,2 olan pay 2023’te %4,3’e çıkmıştır. Eğlence ve kültür harcamalarındaki payda bir düşüş gözlemlenmiştir; 2006’daki %2,4 olan pay 2023’te %1,9’a gerilemiştir. Eğitim hizmetleri kategorisi de benzer şekilde 2006’daki %2,2’lik payını 2023’te %1,1’e düşürmüştür, bu da eğitim harcamalarının toplam içindeki azalma eğilimini göstermektedir. Son olarak, lokanta ve oteller kategorisinin sepet içindeki payı, 2006 yılında %5,4 iken 2023’te %6,9’a çıkarak artış göstermiştir. Bu artış, dışarıda yemek yeme ve seyahat alışkanlıklarındaki artışı yansıtmaktadır. Çeşitli mal ve hizmetler kategorisindeki pay ise 2006 yılında %4,2 iken 2023’te %4,5’e çıkmış ve bu değişim oldukça sınırlı kalmıştır. Bu bulgular, ücretli çalışanların harcamalarındaki sepet paylarındaki en dikkat çekici değişikliklerin gıda, konut ve ulaştırma

harcamalarında gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu kategorilerdeki değişimler, yaşam maliyeti, harcama öncelikleri ve toplumsal değişimler hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Şekil 4. Maaş, Ücret ve Yevmiye Geliri Elde Edenlerin Enflasyonu

Şekil 4, memur ve ücretli çalışanların harcama sepetlerine dayalı olarak yaşadıkları enflasyon miktarlarını detaylı bir şekilde sunmaktadır. Gıda ve alkolsüz içecekler kategorisinde, 2006-2019 yılları arasında istikrarlı ve makul düzeyde artışlar gözlemlenirken, 2022 yılında %16,35 ve 2023 yılında ise %13,60 oranlarında keskin artışlar kaydedilmiştir. Bu gelişme, temel gıda ürünlerinin fiyatlarında önemli bir yükseliş yaşandığını ve bu kalemin hane halkı bütçeleri üzerindeki baskısının belirgin şekilde arttığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, alkollü içecekler ve tütün kategorisinde de 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla %2,12 ve %2,01 oranlarında önemli artışlar yaşanmıştır. Bu durum, söz konusu ürünlerin fiyatlarının önemli bir şekilde arttığını göstermektedir.

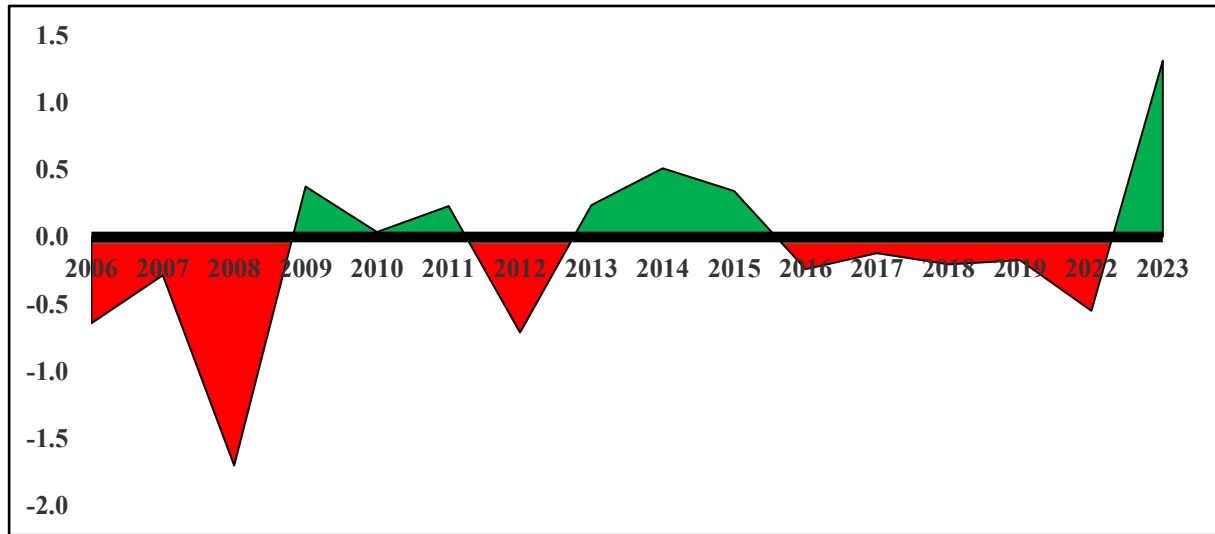
Konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar kategorisinde ise 2006-2019 yılları arasında bazı yıllarda belirgin artışlar gözlemlense de, 2022 yılında %16,61 ve 2023 yılında %8,98 oranlarında çok yüksek artışlar meydana gelmiştir. Bu oranlar, konut ve enerji maliyetlerinin dramatik şekilde arttığını ve bu harcama kalemlerinin çalışanlar üzerinde ciddi bir mali yük oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Ulaştırma kategorisinde de benzer bir artış yaşanmış olup, 2022'de %12,27 ve 2023'te %17,57 oranlarında önemli artışlar kaydedilmiştir. Bu durum, ulaşım maliyetlerinin hızlı bir şekilde arttığını ve çalışanlar üzerinde önemli bir enflasyonist baskı oluşturduğunu işaret etmektedir.

Giyim ve ayakkabı kategorisinde, 2022 ve 2023 yıllarında sırasıyla %1,38 ve %2,39 oranlarında artışlar gözlemlenmiş olup, bu artışlar, önceki yıllara kıyasla bu harcama kaleminde bir yükseliş yaşandığını göstermektedir. Lokanta ve oteller kategorisi de, 2022'de %4,77 ve 2023'te %6,44 oranında artış göstermiştir. Bu, dışarıda yemek yeme ve konaklama maliyetlerinin önemli ölçüde arttığını ve bunun hane halkı bütçelerindeki etkisini vurgulamaktadır.

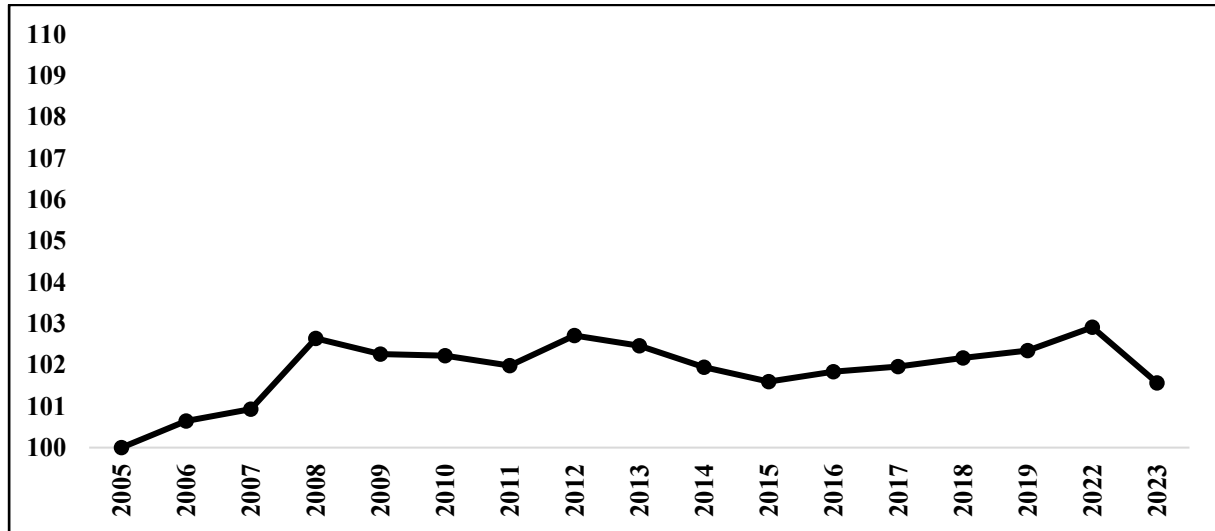
Genel olarak, 2022 ve 2023 yıllarında yaşanan yüksek enflasyon oranları, memur ve ücretli çalışanların bütçeleri üzerinde önemli bir baskı oluşturmuş ve temel harcama kalemlerinde yaşanan büyük artışlar, ekonomik koşullardaki dalgalanmaların hane halklarının yaşam standartları üzerindeki doğrudan etkisini açıkça ortaya koymuştur. Bu durum, enflasyonun yalnızca ekonomik büyüklükleri değil, aynı zamanda sosyal refahı da önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

TÜİK tarafından açıklanan genel enflasyon oranları ile Şekil 4'te sunulan memur, ücretli ve yevmiye geliri elde eden bireylerin harcama sepetlerine dayalı olarak hesaplanan enflasyon oranları arasındaki fark, Şekil 5'te detaylı bir şekilde gösterilmektedir. Bu bağlamda, 2006-2008 döneminde ücretli çalışanların karşılaştığı enflasyon oranı, TÜİK'in açıkladığı genel enflasyon oranından belirgin şekilde daha yüksek olmuştur. 2009-2011 yılları arasında ise ücretli çalışanların yaşadığı enflasyon, TÜİK tarafından açıklanan enflasyon oranından daha düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. 2012 yılı itibarıyla, ücretli çalışanlar daha olumsuz bir enflasyon oranıyla karşılaşmışken, 2013-2015 yılları arasında açıklanan genel enflasyon oranı, ücretli çalışanların yaşadığı enflasyonu aşmamıştır. Ancak 2016 yılından itibaren, 2023 yılına kadar her yıl, ücretli çalışanlar TÜİK tarafından açıklanan enflasyondan daha

yüksek bir enflasyon oranıyla karşı karşıya kalmışlardır. 2023 yılı itibarıyla ise bu eğilim tersine dönmüş ve ücretli çalışanların yaşadığı enflasyon oranı, TÜİK'in açıkladığı genel enflasyon oranından daha düşük olmuştur.

Şekil 5. Maaş, Ücret ve Yevmiye Geliri Elde Edenlerin Enflasyonu ile TÜİK Enflasyonu Karşılaştırması

Şekil 6. Maaş, Ücret ve Yevmiye Geliri Elde Edenlerin Reel Harcamaları İçin Elde Etmesi Gereken Gelir

Şekil 6'da gelir artışlarının TÜİK verileri esas alınarak yapılması durumunda bireylerin gelirleri 100 birim para olarak sabitlenmiştir. Bu durumda maaş, ücret ve yevmiye geliri elde eden bir bireyin 2005 yılında 100 birim para ile erişebildiği mal sepetinin fiyatı artmış ve 2023 yılında 101,9 birime ulaşmıştır. Şekildeki değişime göre bu yıllar içerisinde maaş, ücret ve yevmiye geliri elde eden bireylerin satın alma gücü ilerleyen yıllarda sürekli olarak 2005 yılının gerisinde kalmıştır. Bu durum, enflasyonun, bireylerin gelir artışlarını aştığı ve reel gelir kaybı yaşandığı bir süreci işaret etmektedir.

4.2 Müteşebbis Geliri Elde Edenlerin Reel Gelir Kaybı

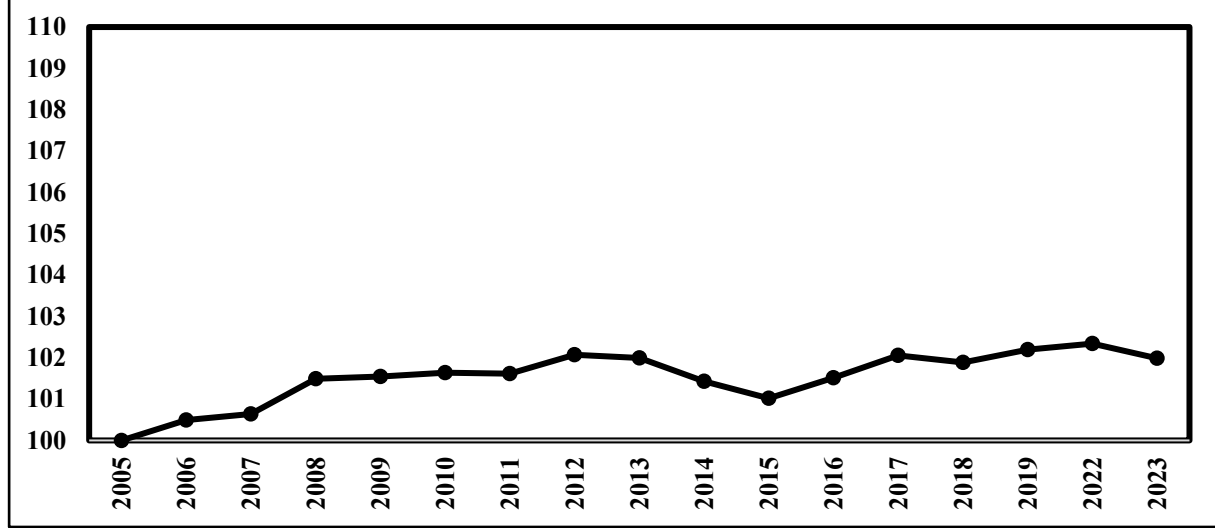
Maaş, Ücret ve Yevmiye Geliri Elde Edenlerin Reel Gelir Kaybı başlığında gerçekleştirilen analizlerden sonra, müteşebbis geliri elde eden bireylerin reel gelir kayıplarına odaklanılmaktadır. Bu gelir grubunun zaman içindeki satın alma gücündeki değişim, belirli bir mal ve hizmet sepetine erişebilmek için gereken gelir seviyesinin nasıl evrildiği üzerinde durulmuştur. Bu değerlendirme, müteşebbislerin yıllık gelir ihtiyaçlarındaki artışı, reel gelir kayıplarını ve bu kayıpların yıllık seyrini daha detaylı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Aşağıda sunulan şekil, 2005 yılı sabit fiyatları ile oluşturulan bir referans sepeti üzerinden, müteşebbis gelir grubunun reel gelir gereksinimindeki artışı zaman içerisinde grafiksel olarak sergilemektedir. Bu görsel, müteşebbislerin yıllar içinde mal ve hizmetlere erişebilmek için gerekli gelir düzeyindeki değişimi, böylece reel gelirdeki kayıpların yıllık seyrini açık bir biçimde gözler önüne sermektedir.

Şekil 7'ye göre, müteşebbis geliri elde eden bireylerin 2005 yılında 100 birim para ile erişebildikleri mal sepetinin fiyatı, yıllar içinde sürekli bir artış göstermiş ve 2023 yılı itibarıyla 102 birime ulaşmıştır. Bu değişim ışığında, söz konusu bireylerin satın alma gücü, 2005 yılındaki seviyelerinin gerisinde kalmaya devam etmiştir.

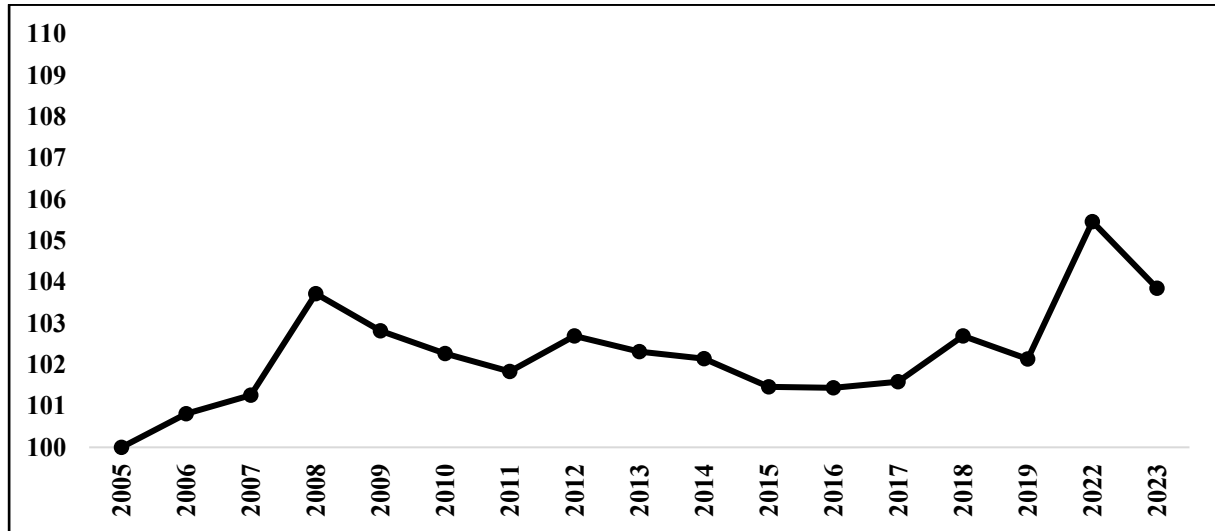
Yani, müteşebbis geliri elde eden bireyler, yıllar içinde artan fiyatlarla paralel olarak, aynı mal ve hizmet sepetine erişebilmek için sürekli olarak daha fazla gelir elde etmek zorunda kalmışlardır.

4.3 Gayrimenkul ve Menkul Kıymet Geliri Elde Edenlerin Reel Gelir Kaybı

Maaş, ücret ve yevmiye geliri ile müteşebbis geliri elde eden bireylerin reel gelir kayıplarına ilişkin yapılan değerlendirmelerin ardından, bu bölümde gayrimenkul ve menkul kıymet geliri elde eden bireylerin reel harcama gücündeki yıllık değişimler incelenmiştir. İlgili gelir grubunun, 2005 yılı fiyat düzeyinde belirlenen bir mal ve hizmet sepetine erişebilmek için yıllar içinde ne ölçüde gelir elde etmeleri gerektiği hesaplanmıştır. Bu analiz, söz konusu bireylerin satın alma gücündeki değişimleri gözler önüne sererek, gayrimenkul ve menkul kıymet gelirinin zamanla nasıl bir etki yarattığını ve bu gelir grubunun reel harcama güçlerindeki değişimleri ortaya koymaktadır.

Şekil 7. Müteşebbis Geliri Elde Edenlerin Reel Harcamaları İçin Elde Etmesi Gereken Gelir

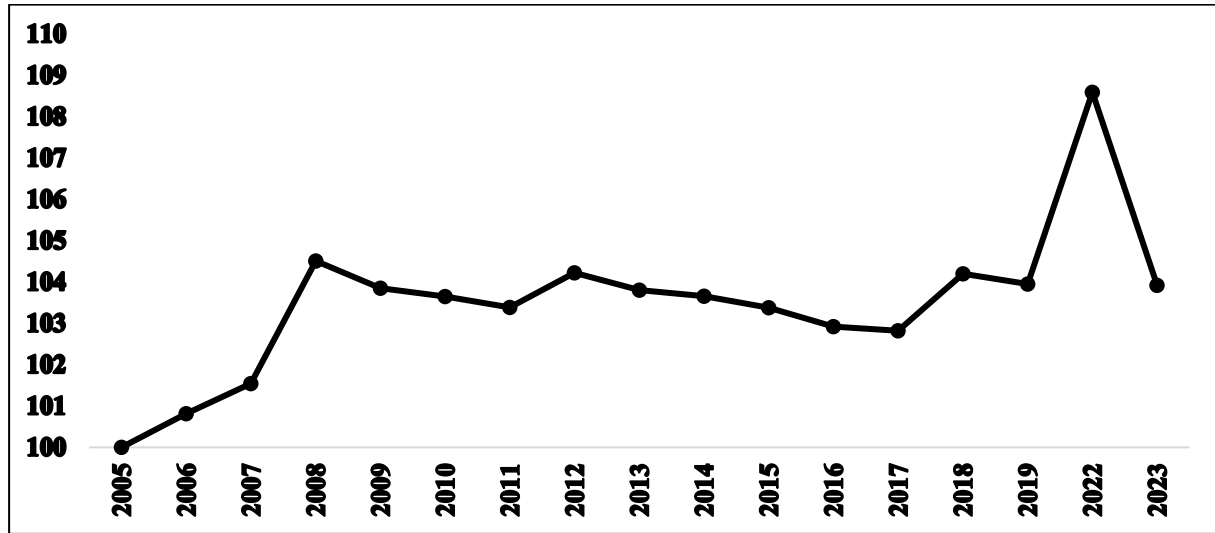

Şekil 8. Gayrimenkul ve Menkul Kıymet Geliri Elde Edenlerin Reel Harcamaları İçin Elde Etmesi Gereken Gelir

Şekil 8'e göre, gayrimenkul ve menkul kıymet geliri elde eden bireylerin 2005 yılında 100 birim para ile erişebildiği mal sepetinin fiyatı zaman içinde artmış ve 2023 yılında 104 birime ulaşmıştır. Bu değişim, önceki gelir gruplarına benzer şekilde, söz konusu gelir grubunun satın alma gücünün 2005 yılına kıyasla her yıl azaldığını ve zamanla sürekli olarak geride kaldığını göstermektedir. Yani, gayrimenkul ve menkul kıymet geliri elde eden bireyler için de enflasyonun etkisiyle reel gelir düzeyi giderek düşmüştür.

4.4 Emeklilik Geliri Elde Edenlerin Reel Gelir Kaybı

Önceki analizlerde maaş, ücret, yevmiye ve müteşebbis gelirleri üzerinden reel gelir kayıplarına odaklanılmıştır. Şimdi ise benzer bir perspektiften, emeklilik geliri ile geçinen bireylerin reel gelir kayıpları incelenmektedir. 2005 yılı sabit fiyatları baz alınarak oluşturulan mal ve hizmet sepetine erişebilmek için gerekli gelir düzeyindeki yıllık değişimler hesaplanmış ve görselleştirilmiştir. Bu değerlendirme, emeklilik geliri elde eden bireylerin satın alma gücündeki değişimleri daha ayrıntılı bir şekilde ortaya koyarak, bu gelir grubunun zaman içinde yaşadığı reel gelir kayıplarının boyutlarını gözler önüne sermektedir.

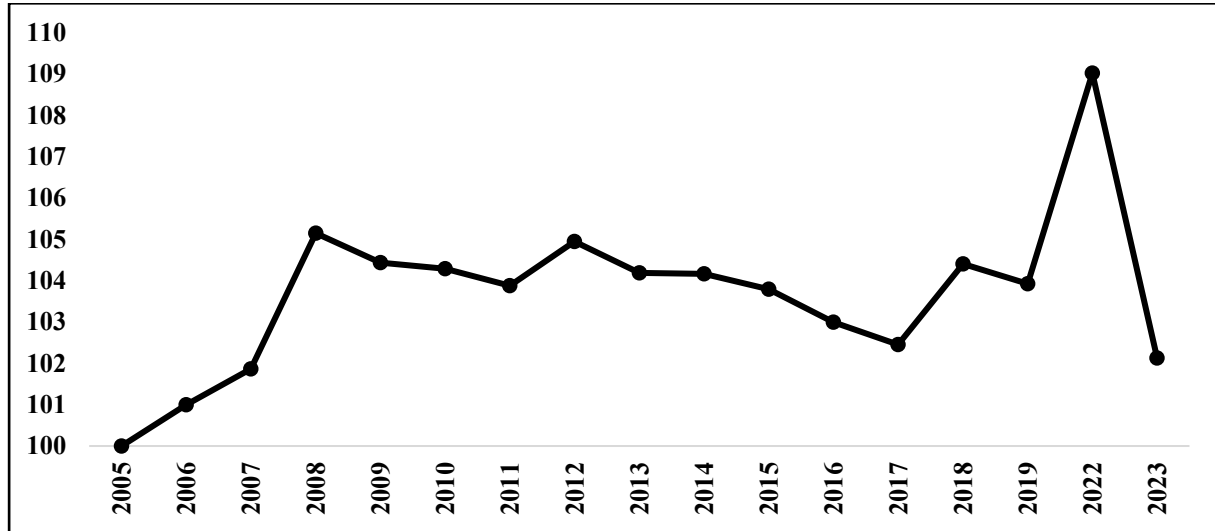

Şekil 9. Emeklilik Geliri Elde Edenlerin Reel Harcamaları İçin Elde Etmesi Gereken Gelir

Şekil 9'dan hareketle emeklilik geliri elde eden bir bireyin 2005 yılında 100 birim para ile erişebildiği mal sepetinin fiyatı diğer gelir gruplarında olduğu gibi giderek artmış ve 2022 yılında 108,6 birime ulaşmıştır. 2023 yılında ise 104 birime düşmüştür. Şekildeki değişime göre önceki gelir gruplarına benzer şekilde bu yıllar içerisinde emeklilik geliri elde eden bireylerin satın alma gücü ilerleyen yıllarda sürekli olarak 2005 yılının gerisinde kalmıştır.

4.5 Diğer Karşılıksız Gelir Elde Edenlerin Reel Gelir Kaybı

Son olarak, diğer karşılıksız gelir kaynağından yararlanan bireylerin reel gelir kaybı, önceki gelir gruplarına benzer şekilde analiz edilmiştir. Aşağıda sunulan şekil, bu bireylerin belirli bir mal ve hizmet sepetine ulaşabilmek için yıllar içinde ihtiyaç duydukları gelir düzeyindeki değişimleri ve bunun sonucunda yaşadıkları reel harcama gücü kayıplarını ortaya koymaktadır.

Şekil 10. Diğer Karşılıksız Gelir Elde Edenlerin Reel Harcamaları İçin Elde Etmesi Gereken Gelir

Şekil 10'a göre diğer karşılıksız gelir elde eden bir bireyin 2005 yılında 100 birim para ile erişebildiği mal sepetinin fiyatı diğer gelir gruplarında olduğu gibi giderek artmış ve 2022 yılında 109 liraya kadar çıkmıştır. Bu miktar 2023 yılında 104 liraya gerilemiştir. Şekildeki değişime göre diğer gelir gruplarına benzer şekilde bu yıllar içerisinde diğer karşılıksız gelir elde eden bireylerin satın alma gücü ilerleyen yıllarda sürekli olarak 2005 yılının gerisinde kalmıştır.

5 Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, 2005-2023 yılları arasında çeşitli gelir gruplarının enflasyon karşısındaki reel gelir kayıplarını kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Yapılan analizler, gelir türlerine göre enflasyonun etkilerinin homojen olmadığını ve her bir grup için farklı şiddetlerde reel gelir kayıplarının yaşandığını gözler önüne sermektedir. Enflasyon, toplumun farklı kesimleri üzerinde eşitsiz bir etki yaratırken, sabit gelirli bireyler, özellikle

emekli maaşları ve diğer karşılıksız gelir kaynaklarından geçinen gruplar, en büyük kayıplara uğramıştır. Bu bireyler, gelir artışlarının enflasyon oranlarını dengeleyecek düzeyde olmaması nedeniyle ciddi alım gücü kayıpları yaşamışlardır. Emeklilik maaşlarının enflasyon karşısında yetersiz kalması, bu grupların yaşam standartlarını önemli ölçüde düşürmüş ve toplumsal eşitsizliği derinleştirmiştir.

Ücretli çalışanlar ise sabit gelirli gruplara kıyasla daha az reel kayıp yaşamış olsalar da yine de enflasyonist baskılardan etkilenmişlerdir. Ücret artışlarının çoğunlukla enflasyon oranlarına endeksli olması, bu grupların ekonomik savunmalarını sınırlı ölçüde güçlendirmiştir. Ancak bu artışların düzenli, yeterli ve sürdürülebilir olması gerektiği gerçeği, ücretli çalışanların da enflasyon karşısında tam anlamıyla korunamadığını göstermektedir.

Gayrimenkul ve menkul kıymet gelirinden faydalanan bireyler ise en düşük reel gelir kaybını yaşayan grup olarak dikkat çekmektedir. Bu gruplar, sahip oldukları varlıkların piyasa dinamiklerine ve enflasyona karşı gösterdiği pozitif tepkiler sayesinde, reel gelir kayıplarını minimum düzeyde tutmayı başarmışlardır. Sermaye sahibi gruplar, ekonomik dalgalanmalara karşı daha dayanıklı olup, enflasyon gibi olumsuz koşullarda daha az zarar görmektedirler.

Çalışmanın bulguları, enflasyonun farklı gelir grupları üzerindeki etkilerinin yalnızca bireylerin alım gücünü etkilemekle kalmadığını, aynı zamanda gelir eşitsizliğini derinleştiren ve toplumsal refahı tehdit eden bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Sabit gelirli bireylerin yaşadığı reel gelir kayıpları, sosyal dengeyi tehdit etmekte ve gelir dağılımı eşitsizliklerini daha da artırmaktadır. Bu bağlamda, enflasyon telafi mekanizmalarının güçlendirilmesi ve gelir artışlarının enflasyonla uyumlu hale getirilmesi, ekonomik politikaların öncelikli hedefleri arasında yer almalıdır. Ayrıca, sermaye gelirlerinden elde edilen avantajların, toplumsal fayda gözetilerek yeniden yapılandırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu bulgular, gelir eşitsizliğinin azaltılması ve toplumsal refahın sürdürülebilirliği adına kapsamlı ve etkili politikaların geliştirilmesinin zaruri olduğunu işaret etmektedir.

Kaynakça

- Aksu, Ö. (1993). *Gelir ve Servet Dağılımı*. İstanbul Üniversitesi Basımevi, No: 539, İstanbul.
- Ay, A., Fırat, E., & Mangır, F. (2018). Relationship Between Poverty and Economic Development: A Study on the Regions of Turkey. *International Conference on Eurasian Economies 2018* (s. 366-375). Tashkent: Eurasian Economists Association & Tashkent State University of Economics.
- Boratav, K. (1965). *Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı Kavramlar ve Metot Meseleleri*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 196–178, Ankara.
- Erdal, Ü. (2005). *Makro İktisat*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Erdoğan, S., & Acar, M. (2021). Türkiye'de Döviz Kuru Hareketlerinin Enflasyona Etkilerinin TÜFE ve ÜFE Kapsamında Değerlendirilmesi. *International Social and Economic Research Student Congress*, Konya.
- Erdoğan, S., & Tek, M. (2019). Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü. M. Alagöz & G. Akar (Der.), *Sektörel Ekonomik Analiz Türkiye (2003-2018)* İçinde (ss. 1–34). Gazi Kitabevi.
- Ketenci, S. T. (2023). 1990-2021 dönemi Türkiye'de kamu harcamaları ve insani gelişme endeksi ilişkisi. *The Journal of Social Sciences*, 64, 291–304. <https://doi.org/10.29228/SOBIDER.70735>
- Sürücü, Ş., Acar, M. S., & Ay, A. (2021, Aralık). Doğrudan yabancı yatırım ve yoksulluk arasındaki ilişki: Türkiye örneği. *International Social and Economic Research Student Congress*, Konya.